

مکتب

۱۹۱۳ نچی سنه

۱۳۳۲ نچی سنه محرم ۱

نویابری ۱۷

۱۳ نچی سان. ایکی آطنده بر چغا طورغان تعلیم و تربیه ژورنالی. ۲ نچی یل.

یاگا ییل بارچه مسلمانغه مبارک بولسون!

دینی، ملی، خصوصی بهیرهملر؛ یاگا ییل، یاگا تلک.

نه ایدکینی چنلاب توشونمگان، ماضی
و مستقبلن چنلاب اویلاماغان خلق غه بیگره کده
لازمدر.

بونک کبی بهیرهملرده، هر بیرده (شیر
و قریه لرده) مسلمانچه هم روسچه اوقوچی
مسلمان شاگردلرنی درس دن طوقناتوب،
بهیرهم درسلی، ادبیات کیچه لری یاصاب،
ممکن قدر یاگا ییل کونن کوکلی، شادلقلی
ایتوب اوتکارورگه طرشهق تیوش. امام
و مدرس لرده محله خلقینه یاگا ییل، تاریخ اسلام
حقنده معلومات بیرمک، ایکی عیددن باشقه
بهیرهملرنی ده جانلی، کوکلی رهک ایتوب
اوزدورغه یاراغانن آکلانورغه و شونی
عملگه قویارغه طرشهق تیوش بولادر.

حاضرگه قدر ایکی عیددن باشقه بهیره-
ملرده، مع التأسف، بهیرهم توسی، بهیرهم روحی
بیک ضعیف کورندهر.

بو کون محرم باشی. بو کون بارچه اهل
اسلام نك یل باشی. بو کون رسول الله هم
صحابه لرنك مکه دن مدینه گه کوچولرینه،
مسلمانلارنك اوزارن دنیاده کورسته
باشلاولارینه، اهل اسلام نك حیات میدانینه
چقوب کوره شه وغالب بولا باشلاولارینه
۱۳۳۱ یل طولوب ۱۳۳۲ نچی یل باشلاندى.
بو کون برنجی مسلمانلارنك چن ترقیلری،
دینی اجتماعی حیات و حرکتلری باشلانغان
کون بولدیفندن، اهل اسلام نك عظمت
شوکت و ترقیلرن ایسکه توشوروب، یاگا
یلنی یاگا فکرلر، ملت اوچون فائده لی
یاگا امیدلر ایله باشلارغه کیرهک.

یاگا ییل، مولد نبی کونی کبی دینی
بهیرهملرگه، صبان طویلاری کبی ملی بهیرهملرگه
اهمیت بیرمک، باشقه لاردن زیاده، روسیه
مسلمانلاری کبی ملی، اجتماعی حیات نك

بالذات، اوزلرینه اشانو کبی روحلارنى
ياش وقتلارندن اوق حاصل ايتنه باشلایلار.
خلاصه: هر تورلى دینى، ملی بهیرهملر
خلقده روحنڭ كوتهرلووینده، حسنڭ اویغا-
نووینده سبب بولدیغندن، خصوصاً بویاڭنى
یل کبی تاریخی زور اهمیتی بولغان بهیرهملرنى
هر وقت خاطرده طرتوب، برنچی عصر مسلمان-
نلاری بو کونده یاڭنى امید، یاڭنى قوت
تابدیغى کبی، بزلرده اش که، اجتهادغه پیل
باغلاب، یاڭنى امیدلر ایله یاڭنى یلنى قارشو
آلورغه تیوش. هر قایوسندن بیگرهك، اونگان
بر یللق تاریخه ئه یله نوب قاراب، بالقان
وافعه لرن کوز آلدینه کیتروب، حاضرگه
قدر بولغان کیدشلمز بزنڭ یاراماغانلغن
آڭلارغه، یاڭنى یل مناسبتی ایله یاڭنى یوللار
اوبلارغه، کیدشنى ایکنچی بولغه بورورغه
تیوش بولادر.

ش. شرف.

تاتارلار اوزلرینه مخصوص بولغان دینی
وملى بهیرهملرگه ده. دخى بر آز آرتوغراق
اهمیت بیروب هیچ بر کشى آلدنده اویالمى،
قزارمیچه، «بزنڭ بهیرهملر» ديه امیدله نوب،
شادلانوب سویلرلك حالگه کیتترگه
طرشسه لار، دنیاده اوزلرینه مخصوص بولغان
بر حیات بار ایکنن توشونورلر، یاشارگه
تلگانا کلمن کورسه توب طورورلار،
حمیتلری، روحلری کوته ریلورگه سبب بو-
لور ایدی.

مدنیلتی خلقلار دینی، ملی بولغان عهومی
بهیرهملرگه گنه توڭل، خصوصى بهیرهملرگه ده
زور اهمیت بیروملر، عائله بهیرهملری یاصیلار.
بالالارغه یا شدن اوك اوزلرینڭ طوغان،
اسمه نگان کونلرینی بهیرهملرگه اوگره توب
اوسدرلر. بوندی بالالار، یا شدن اوك،
اوزلرینه مخصوص بر حیات بر شرف و ناموس
بار ایکنن توشونوب، استقلال، احساس

دورت صنفلی ابتدائی مکتب پروگرامماسی، ایکنچی صنف.

دن بیگرهك معناسنده ومآلند، بولورغه کیردك؛
ت) آڭلاب اوقی بلورگه تیوش، یعنی
اوقوغان یڭلچه مقاله لرنی معلمنڭ سؤاللری
بوینچه هم سوڭره سؤالسزده تلمن سوپلی
بلورگه تیوش.

۲) مشهور ادیبلمز بزنڭ ۶-۷ یڭلچه شعر
وامثاللری حفظ قیلدریلور.

۳) اوقولغان کچکنه مقاله لر معلمنڭ
سؤاللری بوینچه انشا قیلوب یازدریلور.

۴) نرسه لرنڭ اسم، صفت، فعل یا که

I

آنا تلی - ۱) ایکنچی اوقو یلنده آچق
تاتار تلمده، یڭل اسلوبده و قسقه عبارده
کتاب اوقوتیلور. شا کردلرنڭ اوقووی وقف
(نقطه، اونور، سؤال، تعجب) علامتلرنده
طوقتی، مدلرنی رعایه قیلا بلوب ا)
مخرج چهتندن دورست بولورغه تیوش، ب)
اوقو بوڭرک بولورغه تیوش؛ بونڭ اوچون
شا کردلرنڭ اعتباری مقاله نڭ قاراسون اوقو-

اوپره تیلور هم تیمم صوغو رهوشی کورسه تیلور.
 (۲) نماز اوقوغانده کیرهك دعا لاردن ثنا،
 تسبیح، حمد، تشهد، صلوات، سلام اوپره تیلور.
 (۳) اللهغه، فرشته لرینه، کتابلارینه هم
 آخرت کونینه ایمان و اعتقاد معنالری ایله
 تفصیلی رهوشه اوپره تیلور.

IV

حساب - (۱) برنچی یلده اوقوتقانی تکرار
 سوکنده یوزگه قدر بولغان عددلرنی ذهن
 صاناتو هم رقم ایله تصویر قیلدرو.

(۲) یوز اچننگی عددلرنی ذهن و یازدروب
 جمع قیلدرو هم مسئله لر حل قیلو؛ ایکی
 رقمی عددلرنی ذهن هم یازوب جمع قیلو
 طریقلری. یوز اچننگی عددلرنی ذهن هم
 یازوب طرح قیلو هم مسئله لر حل قیلو، ایکی
 رقمی عددلرنی ذهن هم یازوب ضرب قیلو
 هم مسئله لر حل قیلو. شا کردلردن حاصل
 ضربی بردن یوزگه قدری بولغان عددلرگه
 ضرب جدولی ترتیب ایتدرو، حاصل ضربی
 یوز اچننده بولغان عددلرنی ضرب قیلو طر-
 یقلری، یوز اچنده بولغان عددلرنی تقسیم
 هم مسئله لر حل قیلو، تقسیمنگ طریقلری،
 دورت عملگه تمرینات یاصاتو هم مسئله لر
 حل قیلدرو.

(۳) شا کردلرننگ اوزلرینه بیر یله طورغان
 اشلر: (۱) جمع، طرح، ضرب، تقسیم
 جدولی یازدروب (ب) دورت عملدن مرکب بو-
 لغان عددی مثاللر حل قیلدرو، (ت) دورت
 عملگه مسئله لر یازوب حل قیلدرو.
 (۴) مگگه قدر ذهن هم یازدروب صاناتو،
 مگ اچنده بولغان عددی مثاللر هم مسئله لر

حاللرینی بلدره طورغان سوزلرنی مثال برله
 شفاها آکلانو، اسملرننگ آخیرلرن اوزگارتو
 رهوشلری تورلی سو اللربله عملی تمریناندن
 چغارتیلور. فعلنگ اوچ زمانی، بیورو، طبیو
 فعللری مثال بله عملی رهوشده اوپره تیلور.
 مثاللردن اوزلری چغارغان قاعدهگه تطبیق
 قیلدروب بالالارغه خصوصی توزولمش جمللر
 کوچرتوب یازدروب؛ خطایاز اچقلاری معلوم
 بولغان آور سوزلرنی معلم آلدن تنبیه ایته
 یازوب املا یازدورور.

II

عریچه اوقو - (۱) قرآن کریم اوقوتیلور.
 تجوید احکامندن: اظهار، احقا، انقلاب، ادغام
 ومد واجبلرنی شفاها اوپره توب بولاردن باشقه
 احکامنی ده عملارعا به ایتدوررگه غیرت ایتدیلور.
 (۲) اعوذ ایله بسم الله معنی لری ایله اوپره-
 تیلور. کلام شریفدن سورة الناس، فلق،
 اخلاص، کافرون، کوثر، آرایت هم قریش
 سوره لری حفظ ایتدیلور.

III

علم حال - (۱) برنچی صنفده اوقوتقان
 سوأل و جواب طریقنچه اوپره تونی دوام ایتد-
 روب الله تعالی ننگ بزگه قیلغان یاخیشلقلارینی
 آکلانوب اوزلرندن چغارتدیریلور؛ شوننگ
 اوچون اللهنی ایسکه توشوررگه یعنی عبادت
 قیلورغه کیرهكك آکلانیلور، عبادتننگ بر
 تورلیسی «نماز» ایکانن هم نماز اوقوغانده
 اچک - کوکلنگ پاک بولغان کبی، طشکده
 پاک بولورغه تیوشلگی یعنی «طهارت»
 آلورغه کیرهكک سویله نور. طهارت
 آلورغه و نماز اوقورغه عملی رهوشده باتدیرج

حل قیلدرو.

(۵) معیشتده جش استعمال قیلنا طورغان اولچهلر بل بلیشلندرو.

۷

طبیعیات هم جغرافیه - ۱) بیر، بیرنک اوستی؛ یاقن تیره ده گی تیگز بیرلر. طاوولار هم ایسکی صو بوللارندن حاصل بولغان چو-قورلار. چوقور یا که یلغه نك تکه یارنده غی بیر قاتلاولرن تیکشروب قاراو، طاش نو-علرن تیکشرو: قوم طاش (песчаникъ)، بالچقلى طاشلار، از بیز طاشی هم بیر اوستنک هر قایچان اوچری طورغان گرانیث؛ بو طاشلارنک توزولشی.

جهات اصلیه بل بلیشلندرو (قویاش، چغشی، قویاش بایشی، تون یاغی هم کون یاغی). قومپا-س حقنده معلومات بیرو [بو اورنده طبیعی هم خصوصی اشل نهمش مافنییتیس حقنده هم آنک ایکی نقطه سی (پولوسلری) حقنده سویله و تیوش].

(۲) هوا. بره نرسه سلکیگه نده هوانک سیزلوی؛ هوانک اورن آلوب طوروی (بوگا متعلق تجربهلر)؛ هوانی قسارغه ممکن (تجربه)؛ هوانک آورلغی بار (بو اورنده آورلغی اوزی نرسه ایدیکن آکلاتوب کیتو)، هوانک باصوی (تضییقی)؛ بوگا متعلق تجربهلر؛ بارومیترو، هوا باصوی اوزگارو بل کوننک (погода نك) اوزگاروی. هوانک جلیلق سبیلی کیگه یووی. جلی هوانک سالقن هواندن یکللیگن کورسه تو، هوا جلیلقنی اوزی آشا ناچار اونکهره (تهره زه رامکاسینک ایکی قاتلی بولووی). حیوانلار هم اوسملکلر اوچون هوانک ضروریتی (اورلقلارنی اوزن یابقان

شیشه گه سالوب تیشلدرو، یرنک اوستکی قاتلاونده هوانک بارلغن کورسه تو، حیوانلارنک طن آلمیچه طورآ آلماولاری). هوانک یانو اوچون ضروریتی (پیللا سینک اوزن قاپلا-غانده لامپاسونه).

(۳) صو. نهرلر، یلغلار وچیشمه لر هم آلارنک حاصل بولووی. آغم صونک قوتی: طاش نوعلرن، یلغه یارلارن جیهرووی هم قازووی؛ یلغه یولن کیگه یتووی هم تیره نه-یتووی؛ طاشلارنی توگهره کله ندرووی آلارنی، قوم هم یوشقنغه ئه یل ندروی؛ چوقرلار (оврагъ) یاصاوی (خصوصا یازکونی).

بر برسینه طوناشقان باسسینه یلدرده غی صو-نک بییکلیگی (بر برسینه طوناشدرلغان صو-نلارغه صو سالوب تجربه ایتو). اوزینک اچنده بولغان نرسه لرگه صونک باصوی (تضییقی)؛ بوگا تعلق تجربهلر. صواچنده نرسه نك آورلغی یوغالو؛ یوزو، جلیلقدن صونک کیگه یووی. صونک پارغه ئه یل نووی (شول پار قوتی تیمر یول ماشینالارن، پاراخودلارنی تورلی باشقه ماشینالارنی حرکتکه کیترووی قسقه غنه بولسه ده، سویله نور هم پار قوتن کورسه ته طورغان تجربهلر یاصالور). طومان، بولوط هم یا کفرنک حاصل بولووی؛ یا کفرنک بیرگه توشووینه سبب، قار، صونک بوزغه ئه یل نووی، بوزنک اصل صفتی. (صو حقنده بالالارغه برنجی صنف پروغرامندن معلوم بولغان نرسهلرنی ممکن قدری شا کردلرنک اوزلرندن سویله تورگه کیره ک). یلغلارنک توبگه قدری باتماوینک سببی، شوکا بناء صوحیوانی هم اوسملکلرینک صافلانوب طورولاری.

اورنینه فاراب یاشن بلو. ناراطنڭ الصلاری یافراقلار آشا صونڭ پارغه ئەیلەنوب چغوون کورسەتە طورغان تەجرەبە. ناراط الصلاری صونی آز چقارغانلقلارندن قش کونی دە صا. فلانوب طورالار. ناراطنڭ چەپەکلری، چە- چەکلرینڭ طورانی بر برسندن جیل بلە کوچەردی ایتلوب توزولووی. ناراطنڭ شارلاری اورلقلار- ینگ صافلانوی هم آلارنڭ چەپەلووی. (چووش هم قوری شارلاری صنفە کورسەتو). ناراط اورلغینڭ جیل بلە تارالورلق بولوب توزولووی (قانائلی بولووی).

آغاچدن قویلوب توشکان الصلارنڭ ییر اوستندە قالون بولوب جەیلولری؛ بونڭ سببی؛ الصنڭ اولەن هم قواقلار اوچون فائەسز نەرسە بولوب گومبەلر اوچون بولغان رزقنڭ چیشمەسی بولووی.

گومبەلر - گومبەلرنڭ توزولشی؛ قالون ایتی هم تیریسسی گومبەلرنڭ چرگان اوسمک و حیوانلار بلە رزقلانوی، آلارنڭ رزقنی فقط ییرنڭ اوستکی قاتندنغە آلورلق بولوب توزولوری. گومبەنڭ اورلقلاری؛ آلارنڭ باشقە اورلقلاردن آیرماسی؛ جیل بلە تارالو- لارینە اشانچ آز بولغانلقدن آلارنڭ بیک کوب یاراتلولاری.

آباغا - آباغانڭ یافراقلاری؛ آلارنڭ بورانکا کبی بولوب قویاش نورن جیارغە اوڭغای بولوب توزولوری. آباغانڭ ییر آستندەغی صاباغی؛ آنڭ واق طاملاری، آباغانڭ فقط دملی هم کولەگەلی اورنلاردەغە اوسوی.

موکلر - کوکی جیتینی؛ صاباغی، آنڭ آستندن ہمیشە اولب، اوستندن ہمیشە اوسب

صو اچندە هوانڭ بارلغی (صونی قویاشدە جلتوب تەجرەبە یاساو).

شا کردلرنی طاش، صوهم هوانڭ صفتلاری بلە طانشدرغاج طبیعتدە نرسەلرنڭ قاطی، صییق هم غاز کبی اوچ حالدە بولولارن اوزلرندن چقارتو.

شا کردلرنی اوڭلی - کیسلی غاز (خامض قاربون) بلە طانشدرو؛ آنڭ جانا طورغان چراغە هم حیوانلارغە تائیرن کورسەتو.

۱) اوسمەکلر - اونکان سنەدەگی تەجر- بەلرنی تکرار قیاو. مەك چەپەکلرن تفتیشلەب قاراو، چەپەکلرنڭ توسلرینڭ، ایسلرینڭ، تەملی صولارینڭ سویەکسز حیوانلارنی اوزلرینە جلب قیلودەغی قیمتی، بو حیوانلارنڭ بر چەپەکنڭ طورانن ایکنچی چەپەککە کوچروب، چەپەکلرنی جیمشلەندورلوری.

اصلی اورماندەغی اوسمەکلر بلە طا- نشدرو (شا کردلرنی اصلی اورمانغە آلوب بارو؛ بو اورماننڭ قارا کغیلغینە، قواقلار بولماوینە اولەن هم چەپەکلرنڭ آز بولووینە اعتبار ایتو). ناراط، ناراطنڭ ناچار ییردەدە اوسە آلووی، آنڭ طامری (ییرگە بیک تیرەن کبته)؛ صاباغی هم بوتاقلاری (بوتاقلارینڭ اوزلری اوستندە کوب قار طوتارغە قابل بولووی؛ آلارنڭ جوانلغی) آغاچ اوچون قابغینڭ قیمتی (بورچاق، نیمەس بورچاغی کبی بر یللق اوسمەکلر قابغی بلە ناراط قابغن چاغشدرو). آغاچ اوچون آنڭ چراختلەنگان اورنندن چققان صاغزنڭ قیمتی. ناراطنڭ بوتاقلارینە هم صاباغینڭ آرقلی کیسکان

اولده ممکن توگل ایکن، رسملرن کورسه تو
مطلق لازمدر).

برنچی هم ایکنچی صنفده قارالغان سوت
ایزه طورغان حیوانلارنی اولهن آشی طور-
غانلارغه هم یرتقچلارغه آیرو.

(۶) بویه اوسملاکلی. بالالارنی بویه گه
آلوب باروب، بوندهغی اوسملاکلی بویه دن
آ کؤار بومغه آلوب سالو؛ بو اوسملاکلرنک
فقط صوده غنه طورا آلولاری؛ آلارنک طامرلاری
رزقلانودن بیگرهک برکو اعضاسی بولوب
خدمت ایته، بو اوسملاکلر رزقنی گوبکا
شیکلی بوتون تهنی بله صوردا. صواوسملاکلی
صودن چغارلسه، توز ولسلرنک اوزگار ووی
(بونی آ کؤار بومدهغی صوناراطن تجر به قیلوب
بلو ممکن). صودهغی سویه کسز حیوانلارنک
صو اوسملاکلی اوچون فایده سی (آلارنک
بوندهغی اوسملاکلی چه کلهکرنک طوزانن بر
برسینه کوچرووی). اوسملاکلرنک حیوانلارغه
طن آلو اوچون ضررلی بولغان غازنی بوتو-
لاری (بوکئا تعلقلی تجر بهلر باصالور). صو
اوسملاکلرنک یاز هم کوز کونلرنده کوب
بولوب، اسسی وقتلارده آز بولووی بیان
قیلنور (اسسی چاقده صوده هوا آز بولا).

(۷) بویه اچنده هم آنک تیره سنده او-
چری طورغان حیوانلار: یورت نازی،
بهشل باقا، تابان بالنی، کولیوشکه،
صوری جلان، آل هم شهر فارلیغاچی،
اوزون بورون، سیکرنکه، بو حیوانلارنک
بعضیلرن آ کؤار بومده آصراو. آ کؤار بومده
باقا بالالارن اورچینو. سیکرنکه طوتوب اوچ-
دورت کوندن آنی قولدن اوزون بورون آشارغه

طور ووی، چن طامرنک بولماوی، آنک اور-
نینه طامرغه اوخشاغان چیلری بولووی. موکنک
یافراقلاری؛ بویافراقلارنک هر وقت یووشلاککه
طویوب طورولاری (شونلقدن موک توبهن اور-
نلارنی صو باصودن صافلی هم قوری وقتده
دمنی تیگز تاراتا). بو موکنک قشنی یوقلاب
اوزدراطورغان سویه کسز حیوانلار، نه که-موکله
هم اورمه کوچلر اوچون اوی بولوب خدمت
ایتوو؛ قوشلارغه اویا یاساو اوچون هم
کشیلرگه اوی سالغانده کیرهک بولووی؛
موکنک بیر جهندن ده، چلیق جهندن ده نه-
سز بولووی. موکلرنک تورلی نوعی؛ آغاچ
قابغنده اوسکان موکنک آغاچلارغه ایتمکان
ضرری.

(۸) اصلی اورمانک حیوانلاری، اورمان
اوچون ضررلی حیوانلار: آیو، نیین (نیین
توسینک یلنک وقتینه قاراب اوزگار ووی؛ نیینلر
آزق ازلرگه کتو بولوب چغالار). ناراط
قورتی (آنک توسینک ناراط قابغینک توسینه
اوخشاوی). قابق قورتی هم ناراط قابغی
قورتی (بو قورتلار بورغان قابق کیسه کلری
کورسه تیلور).

اورمان اوچون فائده لی حیوانلار: تولکی،
بوروی، یارقات، صوری بابالاق، چوار
طوقران، کوکی، فرمسقه، اورمه کوچ، جلان،
که لته، (حیوانلار آصری طورغان پیالایشنیک-
نک یاصالووی؛ شول صاوتده که لتهنی طوتو
هم آنی تجر به قیلو). اورمه کوچ طوتوب
اشن تجر به قیلوب قاراو؛ اورماندهغی فرمسقه
اویاسن باروب قاراو (بو حیوانلارنک تریلرن
کورسه تو ممکن بولماسه، چوچیلالارن،

تکرار قیلدر یلور. بونک صوکنده کچکنه رهک شاقماقلی کاغدگه یازدر یلا باشلانور. بو کچکنه شاقماقلی کاغدگه حرفلرنک جزلرن یا کادن یازدر یلور، چونکه حرفلرنک زورلقلاری کیمتلگچ، آلارنک شوکا نسبتا جزلرینک جووانلغیده نچکەرگه تیوش. جزلردن صوگ حرفلر یازدر یلوب، آلاردن صوگ سوز وجهلر یازدر یلور. حسن خطتمریناتی نمونه رساله لرندن هم صنف طاقناسینه یازلقان کو- چرگیچدن یاصاتلور. (معلمنک وقتی صیدرسه، اول هر بر شا کردنک دفترینه کو چرگیچنی اوزی یازوب بیررگه تیوش).

VII

رسم وشکل. طوغری صزقلردن مرکب بولغان تورلی اشکال یاصاتیلور. کا کری صزقلار صزدر یلور. توگه رهک اشکال یاصاتیلور. صزقلارنی کوز فاراشی ایلرگه تیگز ئلوشلرگه بولدر یلور، صنف طاقناسنده غی اورنه کدن قاراب یا که اورنه کنی شا کردلر اوز- لری اویلاب تابوب رسم لر یاصارلار.

اویره ترگه ممکن؛ بو وقت بالالارغه سیکرتکه نک آشاغانده یا کاتی سویه کلری نی رهوشده حرکتلرنگانن آچی تجربیه قیلو ممکن).
نانشقان حیوانلارنی صنفلارغه «بیر- صو» حیوانلاری (земноводные)، بالقار، یومشاق ته نلی حیوانلار، سویه کسز حیوانلار هم ایگ بسیط حیوانلارغه آیرو. شول روشچه بالالار ایکی یل اچنده حیوانلارنک بارچه نوعلری ایلن بلسله نورلر هم آلارنک شکللری معیشتلرینه تعلقلی بولوون آکلارلار، نی اوچون فلان اورنده فلان حیوان طوراً دیگان سؤالگه جواب بیره بلورلار.

شولایوق بوتون اوسمسلکلرنی ایکی نوعگه بولوب، چه چکللی هم اسپورالی اوسمسلکلر ایلر طانشورلار؛ چه چکللی اوسمسلکلرنک برئوشلی، ایکی ئلوشلی، قابلانغان اورقلی، آباغالار، موکلر، گومبه هم صو اوسمسلکلرندن ده خبردار بولورلار.

VI

حسن خط. اؤلگی یل اورتقانی

James James
ملا هم محلله
James

آلساق - ملا محلله ناک خدمتچی سی، آنک یاللاب قویغان کشیسی دیورگه ممکن.
ملانک، یعنی ایکنچی سوز برله ئه بیتکانه بوتون محلله ناک روحانی باشی، دین هم شریعت معامی ناک محلله قولنده هم آنک کیفینه تابع بولووی بلکه بر جهندن قاراغانده بر قدر اوکایسزراق دردا. مثلا، لاصایلانوب قویلووی

بزه محلله اماملاری صایلانوب قویلالار. آلارنی محلله صایلی در. دیمک بزه محلله گه، مسجد ومکتب که باش کشی بوتون محلله اوزی بولادر. بو جهندن قاراغانده بزنگ ملالارنک دا باشی- آمری محلله اوزی بولا، خصوصاً، بزنگ ملالار- ناک معیشتی، اوستی باشی بوتون، طوق بولوب طورووی محلله اوستنده بولون و اعتبارغه

بر آپاز يتسییا یا صالا، نهایت ینه ایبدەش ملا
آلو یا خود محلە آیر و مسئلەسی کیلوب چقادر.
ملا نڭ کیلورن کیمتو، ایبدەش ملا آلو هم
محلە آیر و نڭ سبیلری البته موندە کورسە تلگان
اصل لارغە غنە منحصر توگل، مونڭ سبیلری
کوب، لکن بو سبب لرنڭ ھەسەن کیتروب
چقارغان توب بر سبب بار، کە - اولدا - ملا نڭ
ھەم صایلانوب قویلووی، ھەم دە معیشتن تأمین
ایتووی جھندن محلە گە محتاج بولووی در.

مونه ملا نڭ محلە قولندە ھەم آنڭ کیفینە
تابع بولوب طور ورغە مجبور یتى نڭ اوکاپسز -
لغى شول مسئلە دە در.

لکن مسئلە نڭ بر اوکاپسز جھتن کور -
گاج دە، شول مسئلەنی مطلقا انکار قیلورغە،
آنی ناچار دیورگە آشغورغە یارامی، بلسکە
مسئلەنی ھر جھندن تیکشروب، آنڭ یاخشى
طرفلارن دا اعتبارغە آلوب، بایتاق ملاحظە
واو یلاردن سوکغە بر قرار چقار ورغە تیوش.
بو - ھر کەمگە معلوم، ھر کم سویلی طورغان
بر حقیقت در. مسئلەنی شولای اطرافلی تیکشروب -
گاننڭ سوکندە، بلسکە، یاخشى جھتی کو برەك
بولوب چقار، بلسکە، مسئلەنی شول اصلندە
قالدروب، تیک جینشمە گان طرفلارنغە توزە -
تورگە طوغری کیلور.

مونه بز نڭ آلقان مسئلە بز دە، یعنی ملانی
محلە صایلاب قویو، آنڭ معیشتی نڭ محلە
قولندە بولووی دا - شوندی بر مسئلە در. مونڭ،
بز یوغار یدە کورسە نکانچە، جینشمە گان یا قلا -
ری - سلیمی جھتی بار، حتی بیک کوب دە
دیورگە مکن، لکن شونڭ بر لە برابر یاخشى
طرفلاری - ایجابی جھتلری شول قدر کوب، کە

ھەم ملا بولوب بئکچ معیشتی تأمین ایتلووی
جھندن محلە کشیلرینە، بیکرە کدە محلە نڭ
بایلاری کیفینە تابع بولا، آلا نڭ خاطر ن
صافلارغە مجبور بولادر. شونڭ اوچون ملا
کوب وقت حقیقتنی سویلەرگە قورقوچان،
محلە نڭ فقیرلری بر لە بایلاری آراسندە آیرما
یا صاوچان بولادر. ذاتاً، بز نڭ تاتار ملالاری
بر لە محلە آراسندە چقا طورغان نزاعلار نڭ،
بر ملا اوستینە ایکنچی ملا آلونڭ، نهایت
کچکنە گنە بر اولنی هیچ اعتیاج ولزومسز
بر نیچە محلە گە آیر ولار نڭ توب سببی کو برەك
وقت شول اصلغە بنا قیلونغان بولا، یعنی ملا
اوزینڭ دنیای فایداسینە فاراب محلە نڭ
بعض کشیلرینڭ کیفینە گنە فاراب سویلی،
آلا ر تلە گانچە گنە معاملە ایتە باشلی. مونه شول
وقت محلە دە اعتبارسز قالدرلغان کشیلر ملا نڭ
خلافینە یوری باشلیلار، ملاغە قارشى بولغان
بر پارتیا (аншазниця) یاصیلار. بو پارتیا
کو برەك بولوب کیتسە، یا کما ملا آلو - یا خود
محلە آیر و در جە سینە دە جیتە لر. البته، بو مسئلە دە
عیب ھر وقت بر ملا طرفندە غنە بولمی: قایسی
وقت ملا نڭ بیک عالی، مسلکلی ھەم الھی
کشی بولوویدا شوندی اوق ناچار نتیجە -
لرگە باعث بولا. چونکە عالی ھەم الھی بولغان
ملا، بیلگلی، محلە بایلارینڭ کیفن صافلامی،
بای بر لە فقیر آراسندە آیرما یاصامی، ھر
وقت ھر کەمگە حقیقتنی آچق سویلەرچەن
بولا؛ بو ایسە محلە نڭ کوچلیرەك، بایراق
کشیلرینڭ کیفینە اوشامی، شونڭ اوچوندە
آلا ر اوز طرفلارندن ملاغە قارشى بر پارتیا
جییا باشلیلار، شولای ایتوب مسکین ملاغە ینه

شولارنى اعتبارغە آلغاندە مسئلەنى اصلندىن بوزوب تاشلارغە ھېچ طوغرى كېلمى، تىك چىشمە گان نەقىلەرنى تۈزەتۈرگە مېھوريت سېزلەدر.

۱۰ واقعا، ملانى يەنى اوزىنىڭ دىنى ھەم روحانى مەبەسنى مەلەنڭ اوزى صايلاپ قويۇۋى نېندى مەطور اش! بىز بىت اوز بىزنىڭ شەخسى مەبەستەزىدە اوز بىزگە كېرەك كىشى، يا كېرەكلى نەرسەنى مەطلقا اوز بىز قاراپ آلورغە، اوز بىزگە اۋخشاغانن صايلارغە طرشابىز. حتى اوز بىز اۋچون بىر نەرسە آلورغە ايكىنچى بىر كىشى گە قوشقاندا آكار نېقىر شرطلار قويابىز، «نەرسە شول قدر زورلقدە، فلان تۈسە، فلان قدر ياخشىلقدە و فلان بەادە بولسون» دىوب ئەللە نى قدر جىنكەلەب يېبەرەبىز. دىن باشچىسى، روحانى مەبەسنى كېك بىر ذاتنى آلغاندە، البته، بىزنىڭ قويماق شرطلار بىز تاغى كۈبەرەك بولاچق. اول ذاتنى اوز بىز صايلامى، اوز بىز آلەمى، بىلكە باشقە كىشىلەر بىزنىڭ فېكر وتەكەر بىزگە ھېچ اعتبار ايتىمچە، تەلەگان بىر كىشىلەر كېتۈپ قويسەلەر، بىزگە نى قدر كۈكۈلسىز و اۋكايىسىز بولاچغن، ظنەچە، آرتق سۈيەلەب و اثبات ايتۈپ طوراسى يوق. بىزە ملالارن اوز بىز صايلاب قويۇ حقى شول قدر عالى ھەم قىمەتلى بىر قەبىزدەر، كە مۈنى انكار ايتۈچى، بو بىزگە كېرەك نۈگۈل دېۋچى بىر تاتاردا بولماس دىوب اويلايدىلەر. اگر

تأسفبىزگە قارشى بولا قالسە، بىزگە دىنى ايتدائى مەكتەبلەر بىز كېرەك نۈگۈل، آلارنى قىرۇپ سېرۇپ بىرورگە، آلار اوزىنە روسقو - تانارسكى اشقولارغە قالدورورغە تېۋش، دىوب قەقەرورغە جرات ايتكان باطلار بىز كېلۇپ چەقان كېك، بو مسئلەدە شۈندى باطلارنى ايتۈچىلەر بىز ظھور ايتە قالسە، البته بەلە مېھوريت، جواب بىرورگە، قوياش كېك آچق بىر نەرسەنىڭ بارلغن اثبات ايتۈپ وقت اوزدورورغە طوغرى كېلور؛ لېكن حاضرىگە بىز آندى باطلار بىز بولماس، مسئلە ھەر كەمگە آچق، دىوب اويلاپ، بو مسئلەنىڭ چىشمە - گان طرفلارن كۈرسەتۈپ، شولاردن قوتۇلۇنڭ يوللارن ئىزلەۋ بىرلە مشغول بولورغە تەلپىز. «مەكتەب» ژورنالى مەلەلەرنى اصلاح مسئلە - سېنە دائىر بىر قىسىم آچۇپ بو حەقەدە بىر قدر ملاحظەلەر، پرايقتلار عرض ايتەچك بولدى. بو نومۇرىدە ايسە شول مسئلەگە عائد شاكر افندى محمد يار فەنگ بىر مەقالەسن بىاصدى. صۈگرە دولت دوماسندە مسلمان فرانسىيەسى طرفىدىن عرض ايتلىگان پرايقت ھەم پائىراقە لارن اۋقۇچىلار بىنە تەقدىم ايتەچك در. بو حەقەدە اھلى بولغان ذاتلارنىڭ ملاحظە و فېكرلەرن «مەكتەب» مەلەمەنۇنىت قېۋل ايتسە كېرەك. مسئلە، البته، بىك زور ھەم حەلىدە بىك مەشكىل، شۇنىڭ اۋچون دە مسئلەدە اھلى بولغان بىك كۈپ مەجتەم ذواننىڭ اشتراك ايتۈۋى مەلۇب در. محمود فؤاد.

محلہ تشکیلی.

مسئلہ گہ کبک نظر ایلہ باغا آلوب، مات و خاق قارشندہ معزز و محترم بولغان نرسہ لرنک قدرن بلوب آنلارغہ یا کما روح و یا کما رونق و یوروگہ نلہ دکارینی کورسہ تمکدہ در.

محلہ اصلاحینہ کلنچہ بوریفور مامسئلہ سی دو ما۔
ده حل قیلنا چقندن ر و سلارنک زاقونلار ینہ، علوم، باشقہ ملتدہ موجود شکلرنک آز چوق تاثیر ی بولا چاغینی، و اوز بزنگہ نمونہ گہ اختیاجیز نو۔
شہ چہ گینی فہم لہ ب، بو اورندہ باشقہ لارنک محلہ لرن تشکیلی حقندہ آز چوق معلومات بیرمہ ک استہ دک.

محلہ۔ عبادتخانہ حضورندہ اہالی ایلہ امام۔ دن مرکب بر جمعیتدر. بو جمعیت اساسنہ قاتولیکلر قارشندہ *societas inaequalis* در. یعنی جمعیتنک اعضالاری حقوق چہندن مساوی توکلدر. روحانیلر قلیروس آتالغان بر ہیئت بولوب اہالی نک «قوی کتو وینہ تیکہ۔ رامش خلقنک» خواجہ سی و کتو چیسیدر. اہل محلہ نک محلہ اشینہ قاتناشورغہ حق یوقدر. لوتیرانلارده بالعکس بو جمعیت اعضالارینک ہمہ سینک درجہ سی بر در. پروتیسٹانٹلقدہ روحانیلک یوقدر. بر روحانی، بر «ملا» فقط منصب صاحبیدر. اورنندن استعقا قیلو ایلہ اولگی حالینہ فایتادر. قاتولیکلردہ روحانیلر مہنگولیک بر صفت ایلہ موصوف بولوب *(Character indelebilis)* اورنندن چغار اویلہ۔ بو صفتنی غائب ایتمی در. پراؤ اصلاؤ یہدہ بو مسئلہدہ قاتولیکلر ایلہ بر رہ کدر.

خاصودارستویننی دومادہ لوتیران و قاتولیک محلہ لرن اصلاح مسئلہ سی اوز اقلامی قارالاباشلا۔ ناچقدر. بزنگ مسلمان محلہ لری دہ اصلاح قہ بیک کوبدن محتاج ایدیکینی شاید انکار ایتوچی بولماس.

اصلاح مسئلہ سینہ کرشلسہ بودخی قارت حضرتلر و اول ملالاری قولندن کیلورک اش توکل ایدیکی دہ آشکارہ در.

ملی غزیتہ لربز و یاش یازوچیلار بزقسقہ۔ چہتہ بتکانک ترقیپر ورلر بز بوندن بیش اونسنہ مقدم روحانیلر بزنی، ایسکی مدرسہ لربزنی و باشقہ روحانیت کہ تعلقلی بولغان بیک کوب نرسہ لرنی یا فاسندن طوتوب ساکیسہ لردہ کینہ روحانیلک، ملا و مؤذناک، مدرسہ و مدرسہ لرنک حیاتبزده زور رول اوینادقن اعتبارغہ آلوب بو مؤسسہ لرگہ ملیت نقطہ نظرندن باغوب اوزلرینک بلملری، منور فکراری و ملت یولنک بتمہس وتوکہ نہس غیرتلی ایلہ بونلارنک احیاسنہ و گوزل تشکیلنہ طربشہ باشلادیلار. اوللری غایت بیزدرگان، آچلاندرغان، فانی بیک کوب بوزغان مسئلہ لرگہ کیری فایتوب، چیکلگان اذا و جفالارنی اونوتوب، ملیت و ملتیزنک بقاسی نامنہ شول چروب بتکان مدرسہ لربزنگ اعمارینہ ملا و مؤذنلر بزنگ معیشتلرینک تکمیلنہ تعلقلی مسئلہ لرنی قات قات یازالار اوگرہ نہ لر اوگرہ تہ لر. بو بزنگ «روسلاشقان» ضالیار بزنگنی قدر بو تہمندن براق ایدیکینی فی قدرده تعصب دن خالی بولوب

چونکہ ہو حقہ بر نرسہ یازغانینی کورد کبیر یوقدر .

بلاغچینیلر برلہ آخوندلار آراسندہ غی بو قیاس اور ونسزوق توگلدر . بولارنڭ خد- متلری حقیقت حالک بر برسینہ یاقن بولوب بتماسہ لردہ آخوندلارنڭ اہمیتی آرتوب برلہ آنلار اوز در جہلرن صافلی بلسہ لر بلاغچینیلر کبک مہم و محترم بولا آچقلاردر . بیارخہ بلاغچینیلر اوکر وغینہ بولنہ دیدک . بو اوکر وغدہ اون دن او طرغہ قدر محل (پریخود) بولوب آنلارنڭ اوستندن بلاغچینینی نظارت ایتمکدہ در . بلاغچینینی آرغارہی طرفندن تعیین ایتلہ در . بلاغچینیلرنڭ وظیفہ لری : عبادت اوچون کیرہ کلی جہاز و کتابلار یتہرک بولو، عباد- تخانہ دہ، منارہ لاردہ، قہرلکلردہ ترتیب وتہیز- لک صافلاو، محل خلقینڭ یوموشی اماملار طرفندن وقتلی اوتہ لو، عبادتخانہ لرنڭ مال وکنہ گہ اشلرن طوغری یورتو، چیرکاو مکتبلرن قاراو، بونڭ معلملرینہ تورلی تنبیہاتدہ بولنودر . محلہ پوبی ٹولگانندہ بلاغچینینی آرغارہ یگہ خبر ایتہ، قالغان مالغہ او پیس باصی، صبی- لارغہ آپکونلار تعیین ایتہ، چیرکاو مالن بارلاب یاگئی بو پوغہ طابشر، یاگئی پوپنی خلققہ تقدیم ایتوب آنی تعیین ایتکان اوکانی چیر- کاودہ او قوب کورساتہ، پوپلارنڭ عریضہ لارن ملکی مأمورلرگہ بیہروب آرغارہی دن وک- نسیستور یہ دن کیلگان کاغدلرنی اوز قول آستندہ غی محلہ لرنڭ پوپلارینہ تاراتا .

بلاغچینینی تعہت ریاستندہ اوکروغ پو- پلارندن صایلانمش آدملردن بر شورا بولووی ممکن . بو شورا روحانیلرنڭ اوز آرا بحث

بز مرکز ادارہ لرینہ طوقتالمیچہ فقط محل لر حقدہ غنہ یازاچاقبز .

روسیہ مملکتی ملکی ادارہ اوچون گو- بیرنالارغہ بولنگان کبی دین اشلرنہ بیارخیالارغہ آیریلادر . بیارخیہ نڭ چگی گو بیسنچہ گو بیرنا ایلہ بردر . گو بیرنا باشلغی گو بیرنا طور بولغان کبک دینی اشلردہ ناظر- بییسقوپ (آرغارہی)- در . غاز یتہ لردہ بیک بوتالوب یورتیلہ طورغان آرغارہی، بییسقوپ، آرخیپیسقوپ ومیترو پولیت سوزلری ہمہ سی بردر . سوکغی ایکی سی فخری اسملر گنہ بولوب، بولارنڭ تصرف چہتندن اولگی لردن آرتقلغی یوقدر . فاتو- لیکلردہ بیک غریب بر نرسہ بار : قاتولیکلر : بییسقوپ بیارخیہ نڭ یہرہ شلگانی (نشانلیسی) دیوب اعتقاد ایتہ لر . بونڭ علامتی اولارق آرغارہی آلتون بالداق کیمکدہ در . بییسقو- پدن آیرلغان بیارخیہ طول آنالادر . روسلا- رده بییسقوپ بیارخیہ اشن کانسیستوریہ آرقلی ادارہ قیلا . کانسیستوریہ ۴-۵ اعضادن مرکب بر محکمہ در . بو محکمہ نڭ اشن بالفعل سیکریتار باشقارا . سیکریتار سینودنڭ دہ حقیقی باشلغی بولغان او بیر پر وقور ورغہ غنہ تابعدر . مونہ شوشی بیارخیہ، بلاغچینیلر اوکر وغینہ بولنہ در . « یولدز » غاز یتہ سی آخوندلوقی مسئلہ سینہ عائد بر مقالہ سندہ : « پرا- واصلاونیلار قارشندہ بلاغچینیلرنی در جہدہ لازم و محترم ایسہ لر، مسلمانلار قارشندہ آخوندلار شول در جہدہ مہم و محترمدر لر » دیدر . روسلارنڭ محل اشلری ایلہ بردہ طانوش بولماغان اوقوچیلارنڭ باشینہ بلاغچینیلر کملر ؟ دیگان سؤال کیلسہ بو بیک طبیعیدر ،

دن آرتسه اوچ پوپ آلورغه یا صاغان. ۱۸۶۲ نچی یلده بوزاقون آلماشنغان. بو وقت خروستیان روحانیلرینک معیشتلرینی اصلاح اوچون بر کامیسیه تشکیل ایتلنگان. بو پرسوتستوییه پوپلارنک داخودلارن آرتدرو، کون کورو- لرینی یکلہ یئو اوچون برنچی چاره محلہ لرنک صانن کیمتو دیوب تابقان شوکار بناء کوب چیرکاولر یا بلغانلار، محلہ لر کیمیتلوب یا بلغان محلہ خلقی (یکنچی محلہ گه قوشلغان. ۱۸۶۹ نچی یل ۱۶ نچی آپریل زاقونی بوینچه بر چیرکاوگه برگنه پوپ قویلورغه، محلہ بیک زور بولسه غنه یاغود تیره یاقدہ آللار کوب بولسه غنه آکار معاون آلورغه ممکن یا صالغان.

۱۸۸۵ نچی یل اشتاتی بوینچه محلہ ده ۷۰۰ ایرجانینه بر پوپ، بر پسالومشیک، ۷۰۰ دن آرتسه بر پوپ، بر دیبا کون بر پسالومشیک طونارغه یا صالغان.

مونه بزناک کبک، ملا بولوب محلہ اوستندن اشلہ می آشاب یانارغه تل وچی بالقاولاری کوب خلققه بونده آلورلق عبرتار آز توگلدر. اگر بزناک محلہ اشلر بز تیوشنچه اوگره نلسه ایس کیتهرلک حاللر کورر ایدک. مثلا بو سنه جای کونی اورتا زورلقده غی بر شهرنک اما- مندن صوراشووییه بناء، محلہ ده ۴۰-۴۵ یورت بولوب، یلینه ۴ - ۵ روبله صدقه (داخود) بیررلک اوچ دورت بای بولوب، محلہ امامی- ناک سنوی کیلوری یوز روبله گه یتمیدر. بو شهرده دورت مسجد بولسه ده بر جاهل افندی اوزن دین اشلرینه قاتناشورغه حقلی و بیک مستحق دیوب اوزینه حسن ظنی جها- لئندنده زورراق بولغانغه او لگی مسجددن

وزاعلارن تیکش-ره. بلاغاچیننی اوز قول آستنده غی پوپلار اوچون آلاردن جیولغان آچه غه کتبخانه لر یا صارغه اختیارلیدر. صوگفی بللارده روسلارده محلہ اصلاحی تیوشلی نابلا. اوشبو شوراعه خلق محلہ و کیلارن کرترگه طرشه. بوکار قدر محلہ کشلرندن آچه جیو اشلرنده نظارت اوچون استار وستالارغنه صایلانووی معلومدر.

مونه یکر می او طز محلہ پوپلاری اوستندن قاراماقده بولغان بلاغاچیننیلر ایلہ بر اولده ایکی آخوند بولغانده آخونلار آراسنده (پارا- لیل) قیاس بیگوک کیابو یتمی ده؛ اما بو صوگفی حالنک اوزی نورمالنی توگلگی آچیدر. محلہ گه کیلسه ک ایسکی زمانلارده محلہ خلقی پوپنی صایلاب قویو پراؤاسینه مالک بولغان. یاراتماسه اورندن چغاراده آلقان. بو پراؤا پیطر ژیلیکی زماننده محلہ خلقندن آلونغان. پیطر اوقومشلی پوپلار یتوشدر اوچون مکتب لر صالدرغان. بو مکتبلرنی اکمال ایتکن سوزخته لرنی محلہ لرگه تعین ایتو عادت بولوب کیتکن. بو پوپلارنی اورنلارندن توشرو محلہ خلقنده قالسه ده ۱۷۹۷ نچی یل ۲۴ ایپول زاقونی برله خلقنک بو پراؤاسیده نسخ قیانغان. خلقنک پریرغوؤور جیو کبک آز چوق قاتناشلاری صاقلانسه ده، برنچی نیقولای دورنده پوپلارنک کروستیان بونتلارینه قاتناشلاری بارلقی سیزلنگاچ ۱۸۴۱ نچی یلده پوپنی اورنغه او طرتو اشی بتونلای آرخاره ی قاراماقینه غنه قالدیرلغان. محلہ پوپنی برله خلق آراسی پرافلاشقان. پیطر ناک ۱۷۲۲ نچی یلغی اوکازی ۱۵۰-۲۰۰ یورنقه بر پوپ ۲۰۰ - ۲۵۰ گه قدر ایکی پوپ ۳۰۰

تینتەك بايلارنىڭ مستبدانە حركەتلەرنى يوغار-
 ىراق تۈتۈلۈپ، مەھلە تەشكىلى مەبىن نىظاملارغە
 بنا قىلىنسى، مىلى واجتەماعى حىياتىزنىڭ اصلاھىنە
 واوگالماسىنەدە كۈپ فائىدە كىلۈر ايدى.
 ش. محمد يار ف.

ايكى اوچ يوز تاياق ياقىنلىقىدە بىنە بر مسجد
 صالدرۈپ مەھلەنىڭ ضەيفلە نوووينە واهالىنىڭ
 بر برسندن يراقلاشوووينە، نزاع لاشو و دشمانلا-
 شوووينە سببىچى بولمىش.
 مەھلە آيرو، مەھلە آرتدرو كىك مەھم اشلر

ابتدائى مکتبلردە او قولاً طورغان فنلر.

۱۲ نچى نوپىردن فالغانى.

يىرلرنى، مشهور خەلقلارنى، مشهور شەرلرنى،
 مقدس اورونلارنى، مىثلا: مەكە، مەدینە كەبى
 شەرلرنى و آلارنىڭ اورونلارنىنى تصوير قىلىنسى
 يىتەر، طبيعت قىسمىدە بالالارغە علم حىوانات
 و نباتاتدن زور مەلومات بىيرو اوچون
 كرتلىمى، بلىكە بالالارنىڭ كوزلرى طبيعتكە
 طوغرى قارى بلسون؛ آلار طبيعتنىڭ چن
 ماتورلغن آكلاسونلار اوچون كرتىلە. شونىڭ
 اوچون بو قىسمىدە طبيعتنى قورى تصوير
 قىلغۇنە يارامى، بلىكە طبيعتنىڭ عجاب
 ماتورلغن، زىفالغن بلىدەرە طورغان حىوان
 و اوسملىكلر حقتە نقىس حكايەلر بولنورغە
 تىوشىلدىر. بالالار بو حكايەلرنى اوقوب
 اوزلرن تىجربەلى بولورغە عادتلەندەرلر، معلو-
 مات حاصل ايتەلر هم ياخشى تاثير ايلە
 تاثيرلەندەر. اوقو كىتابىنىڭ آخىرنە، آنا تلىن
 اويرە نورگە نمونە بولغانلىقى اوچون، يازو
 تەرىناتى قىسمىدە بولورغە كىرەك؛ بو يازو
 تەرىناتى اوچون بولغان اشغالنى تەرىجى رەوشە
 تەرتىب قىلۇپ، شول اشغال شا كىرلرنى آز
 آز املا يازارغە هم اوزلرنىڭ قىسقى قىسقى
 فكلرلرنى درست ايتوب يازارغە اويرە توراك
 بولسون.

تارىخى مەلوماتلارنى بىرودە ايكى خصوصى
 مقصد بار: برسى فنى، ايكنچىسى وطن هم
 ملتنى سو يوچىلك. روس تارىخى هم باشقە
 تارىخى واقەلەرنىڭ برسى آرتندن ايكنچىسى
 تەرىجى تەرتىب بلەن اوقوتلىسەلر فنى مقصدكە
 ايرىشلەر. ايكنچى جەتدىن تارىخدە ايگ مەھم
 واقەلەرنىڭگە آلوب شا كىرلرنىڭ وطن و ملت
 سو يو حسن آچارغە مەكەن؛ بو وقندە وطن
 و ملتنى سو يوچىلك مقصدىنە ايرىشلەر. اوقو
 كىتابى برنچى مقصدنى اوز اوستىنە آلا آلماس،
 چونكە اول وقندە كىتابنىڭ تارىخ قىسمى بىك
 زور بولورغە كىرەك. شونىڭ اوچون اوقو
 كىتابى وطن و ملت سو يوچىلك مقصدىنە
 ايرىشۈگە خەدمت ايتەرگە تىوشلى بولادىر. بونىڭ
 اوچون كىتابدەغى مقالەلرنى بىك صابىلا بىقنە
 يازارغە كىرەك، بىنى وطن و مىلى تارىخىزنىڭ
 ايگ مەھم واقەلەرنى بىك مشهور شەخسلرنىڭگە
 تەرجىمە حاللارنى تەفصىلى رەوشدە يازارغە كىرەك.
 اوقو كىتابىدەغى جغرافىە قىسمى ايگ كچكە
 قىسم بولورغە كىرەك، اولدە طبيعت قىسمىدىن
 بتونلەى آيرىم بر فن كەبى آيرلۇپ طورماسقە
 كىرەك. جغرافىە مەلوماتلارنى آنا تلى درسلىرنە
 يادلاو بىك چىتون بولا. اوقو كىتابىدە مشهور

معامله گه اویره تهر. حرفلارنڭ نفیس و آچق بولووی یوگرک هم درست اوقورغه اویره نو او چون برنجی شرطدر. عادتده کتابنڭ باشی بالالارغه اوقو اشن یکلایتو او چون ایری حرفلر بلهن صوگنغه ناباعادی حرفلر بلهن باصیلا. اوقو کتایی بوینچه اوقورغه اویره تو اصوللاری. اوقونی تکمیل ایتو.

بالالار اوقوتونڭ اولسگی باصقچنده البته الفبائی آقرن هم چیتونلک بلهن اوقیلار، معلم اوندیگه هر وقت اوقوچیلارنی طوقناتوب، آلارنڭ خطالارینی توزه تورگه طوغری کیله در. معلم اوقوتونڭ ایکنچی باصقچنده بالالارنڭ اوقوون کمالت که ایرشدر و او چون بیک نق طرشورغه کیرهک. توبه نده گی دورت صفاتی بولغان اوقو یاخشی اوقودن سانالادر: (۱) دورستلک، (۲) یوگرکلک، (۳) یازوچینڭ حسلرن بلدروب اوقوچیلق، (۴) آکلاب اوقوچیلق. یاخشی اوقونڭ دورت صفاتی بولسده، آلارنی بر برندن آیروب، باصقچلاب یورتورگه تیوش توگل؛ تیوشنچه اویره تکانده بو صفاتلارنڭ بارچده سیده بر یولی تابولا بارورغه تیوشلی بولادر. اوقونڭ عادتده ایکی جهتی بولا: طشقی هم اچکی جهتلری، اوقونڭ دورستلک هم یوگرکلک صفاتی یاخشی اوقونڭ طشقی جهتیدر. یازوچینڭ حسلرن بلدروب اوقوچیلق هم آکلاب اوقوچیلق یاخشی اوقونڭ اچکی جهتی بولادر. طشقی جهتندن گنه قارالغان اوقو میخانچسکی (منن) اوقو دیوب آتالا، لکن بو اوقونی آکلای اوقو بلهن قاتشدرورغه یارامی؛ آکلای اوقوغه مکتبده اورون بو- لماسقه تیوش.

اوقو کتابنده غی حکایه و مقاله لرنڭ ترتیبی نیندی بولورغه تیوشلیلگی حقتده ایکی اساس بار: پیداغوغیه هم فنی اساس. پیداغوغیه اساسی — بالانڭ قوه عقلیه سی نڭ آچلو قانونی. بالانڭ عقلی نیچک آرتا، اوقو کتا- بینڭ مآلی ده شولای آرتا بارورغه تیوش. حکایه و مقاله لرنڭ ترتیبی شا کردلرنڭ فوم لرینه قولای بولوب، پیداغوغیه نڭ یاقندن یراقغه، معلومدن مجهولگه دیگان قاعده لرینه موافق رهوشده بولورغه تیوش. شونڭ او چون اوقو کتایی بسیط جمله لی قسقه حکایه لردن باشلا- نوب، محاکمه لی وزور مقاله لرگه قدر ییتهرگه تیوشلی. فنی اساس که بنا قیلنوب توزولسگان اوقو کتابنده غی اوقو ماده سی قسه لرگه منطقی رهوشده بولنوب ترتیب قیلنسا. قسه لر بری آرتندن ایکنچیسسی یاقن دن یراقغه دیگان قاعده گه موافق بولوب توزولورگه تیوشلی: برنجی قسم ده بالائی چولغاغان طبیعت و معیشت واقعه لری بولور، ایکنچیسسی نفیس اثرلر قسه ی، اوچنچیسسی تاریخی قسم الخ قسم لر. خیر، بو قسم لرنڭ ترتیب لری باشقه چده بولغالی در. بو ایکی اساس نڭ هر ایکیسینڭ خاصیتلری بولغان کبی قصورلاریده بار. شولای بولسده الفبا صوگنده غی برنجی اوقو کتابنده پیداغوغیه اساسینی آلو آرتغراق؛ ایکنچی و اوچنچی اوقو کتابلارنده فنی اساسنی آلو آرتغراق. اوقو کتابینڭ طشقی یاغینڭ ده اوزینه کوره قیمتی بولادر. آچق حرفلی نفیس باصاغان کتاپ، اچنده گی شکل و رسملریده یاخشی بولسه اوزینه کچکنه اوقو- چیلارنڭ اخلاصن قویدر ا هم آلارنی یاخشی

مانقشلا نو كىيلر . سويل ونك طبيعى قصورلارنى
بىترو اوچون خصوصى اصوللر بولا؛ آلارنى
بوندە سويلو اورونسىز بولور .

دورست هم يوگر ك اوقورغە ايرشدر ونك
ايك برنچى وعمومى طريقي - اوقوده كوب
عملى تەرىنات باصاتودر . بو صفاتلار هر كون
اوقو تەرىناتى بلەن حاصل بولا طورغان اوزاق
وقتلا عادتله نو اشىدر . شا كرددلر ياكى
حكايە ومقالەلرنى اوقوغان كىي ايسكى لرن دە
تكرار قىلورلار . هر ياكى حكايە ومقالە
شا كرددلر طرفىدىن عادى سويلە شوگە اوخشار -
لق بولغانغە قدر اوقولسون . معلم نك او -
قوغان مقالەلرنى تكرار قىلدرغاندە ممكن
قدر كوبرەك شا كرددن اوقوتسون . البته
دورست هم يوگر ك اوقوغە اويرە تودە معلم
اوزيدە ياخشى اوقى بلوب ، بالالارنك اوقوون
هميشە صبراق بلەن ئەزەلەب طورسە هم
آلارنك خطالارن برە فالدرمى اوزلردن
توزە تدروب بارسە غنە تىوشلى مقصودغە اير -
شو ممكن بولور . معلم اوقوچينك اوز خطاسن
اوزى سيزوب اوزى توزە تو حقتە بىگرەك
اجتہاد ايتەرگە تىوشلیدر . بونك اوچون
اوشبو رەوشچە عمل قىلو تىوش : اوقوچينك
ايبدەشى آنك خطاسن سيزوب قولن
كوتەرە ، يا كە اوقوچى نطقەغە قدر اوقوچاچ ،
آنك خطاسن ئەيتە ، اوقوچى اوزى سيزنسون
اوچون اوقوغان وقتندوق قىنداش بلەن
آزغنە شاقلدانادر . شا كرددلر بو خطالارن
هيچ بر وقتندە خاطرلردن توزە تەمە سونلر ؛ هر
وقتندە كتابدن قاراب توزە تەسونلر .

اوقونك دورستك هم يوگر كك صفاتى بلەن

اوقونك طشقى جەتتى - آنك دورستك
يوگر ككك (شومالق) صفاتلارى .

اوقونك دورستك صفاتى سوزدە گى طاوشلا -
رنك نجر جازندن چغارلورلارى هم جەلدە گى
سوزلرنك دورست ئەيتولردن عبارت . سوزدە -
گى طاوشلارنى دورست ئەيتوب آلارنى
بر برسینە اوخشاشلى طاوشلار ایلە بولغانمى ،
آلارنى يوشارتىمى ، آرندرمى ، كىمەنى آچق
ايتوب اوقودر . سوزلرنى دورست ئەيتو
آلارنى عادى سويلەشكەندە ايشتلەگانلرنچە
قچقروب آچق ايتوب مدلرنى رعايە قىلوب
اوقودر . سوزلرنى دورست اوقونك برنچى شر -
طى - سويلەگەندە ادبى آنا تلبزگە منسوب
بولغان فانىتېچسكى خصوصياتلارنى رعايە قىلوب
ئەيتولورمى . ايكنچى شرطى - سوزدە گى مدلرنى
رعايە قىلو . اوقونك ايكنچى - «يوگر ككك
شومالق» صفاتى طاوشلارنى سوزلرگە هم
سوزلرنى جەلدەرگە تيز جيبارغە عادتله نودن
عبارتدر . اوقونك يوگر ككگى آشغوغە ئەيلەنمە -
سون ؛ عادى سويلەشكەندە آشغولق بولا ؛
شونك اوچون اوقونك يوگر ككگى عادى سو -
يلەشونك تيزلگەندىن بر آز آفرناق بولسون .
اوقونك يوگر ككگى دورستك صفاتى بلەن قو -
شاورغە تىوش ؛ آلاى بولماغاندە يوگر ككك
اوزينك قيمتن يوغالتادر . اوقونك شوما
بولوچىلغىنە بالالارغە مخصوص تورلى قصورلار
مانع بولالار : (۱) سوزلرنى آرتق سوزو ،
(۲) آچق ايتدروب ئەيتمەو ، (۳) مدلرنى خطا
سوزو ، (۴) طاوشلارنى ، خصوصاً سوز آخر -
ندە غىلارن اورلاب فالولارى ، (۵) طاوشلا -
رندەغى طبيعى قصورلارى : تونلغو ، شپلداو ،

تینه بنا قیلنادر؛ شونڭ اوچون بز حسلرنی بلدروب او قوچیلق صفاتن او قونڭ اچکی چیتندن سانیبز. آخری بار.

محي الدين قربانعليف.

برگه آنڭ حسلرینی بلدروب او قوچیلق صفا- تی ده بیک نق برکلگان، چونکه حسلرنی بلدروب او قوچیلقنڭ برنچی باصقچی دورست او قودن عبارتدر. اما ایکنچی طرفدن حسلرنی بلدروب او قوچیلق آکلاب او قوچیلق صفا-

آمیریکاده تربیه و تعلیم.

(۱۰ نچی نومردن صوڭ).

اویو تربیهسی. (لاحقه)

آمیریکا سیمپاسی نڭ بر کونلک طور موشن یازغانده، مینم ایڭ اعتبار ایتکان هم برنچی درجه گه قویغان نقطه م اول طور موشده غی اش جیتی بولغان لقدن، کوڭل آچوغه کیتکان وقلار یا برده کورسه تلمه گان، یا که اول حقه بیک فصقه غنه یازلغان.

شولایده مثال ایتوب آلونغان طور موشده، بالالارغه کوڭل آچو وقتی، شول یازولغان قدرده ده، بایتاق کورسه تلمه گان دیوب بله م. اوقو یه شینه بیتمه گان بالالار اوچون ابرته ۹ دن ۱۲ گه قدر، ۱۱ دن ۳ که هم ۶ غه قدر بولغان وقت اوزلری گنه، اوز تله و لری برله اوینار اوچون بیریلوب، ساعت ۶ دن ۸ گه قدر آندای یهش بالالار آتالاری یاننده اوینی آلار. مکتب بالالاری ایسه کیچ ۶ دن ۸ گه قدر طشده، ۸ دن ۱۰-۱۱ گه قدر اویوده تله گانچی اوینارغه اختیارلی بولالار. شولای بولغاچ عادی خدمت کوننده ده بالالار اوچون کوڭل آچو وقتی بیک آز دیوب بولمی. آنڭ ارستینه عمومی به پیرم کونلرنده بالالار، آنا آنالاری بله ن برگه تورلی کوڭل

آمیریکاده اویو تربیه سن بیانده تیپ ایتوب آلونغان سیمپانڭ کونلک طور موشینه بالانڭ اول دائره ده تربیه له نووینه اعتبار ایتسه ک، بو طور موش نڭ بیگره ک بر توسلی، شوڭار نسبتا بالا تربیه سیده برگنه یا قلی ایدی کینی کوره بز.

اول طور موش بیگره ک قوری، بیگره ک بر توسلی کورنه: ابرته طورالاردا اشلیلرده آشیلار. نوش وقتی یبو بله طاغن اشلیلرده آشیلار، کیچ بولو بله ینه اشلیلرده آشیلار. بو طور موشده اشده آش، آشده اش، باشقه بر نهرسه ده یوق شیکلی. بالالانڭ خاصه لازمه سندن بولغان اویون، کولکی، حرکت کبی کوڭل آچا، بالانی جسمانی تربیه ایته طورغان نهرسه لر نڭ بو طور موشده آزلغی، بالانڭ خیالی ترقی سینه بو طور موشده آرنڭ یوقلغی بزنی البته عجبله ندره چک.

آمیریکاتور موشن غی بعض بر کیمچیلکلرنی: «شولای شول، اول نهرسه آلارده یوق شول» دیوب تصدیق ایتهرگه، قایسی برلری حقه ن بر آز بیان بیرورگه تیوش طابام.

استراحت، کوکل آچو اوچون بیرلنگان وقت نی قدر کوب هم بیتهرک بولسده، بوتون طورموشلاری تیک یاتودن عبارت بولغان بزنگ خلقنی قدرک بولوب بته آلمی. چو- نکه آلارده طورموشننگ برنچی پلاننده اش طور. آلارده بزده گی معنی بلهن «بوش» وقت برده یوق. آلاشدن آروغاچده کوکل آچو بلهن «مشغول» بولالار. شونگ اوچون آلاش فکر، خیال، فرض در یاسینه اوزاق چوما آلمیلار. آلاشنگ باشلاری کوبرهک «بار» نهرسه حقنده غنه اویلسی. شونگ اوچون یاؤروپا خلقی آمیریکالیلارنی ماتیر یالیست، ریالیستلر دیوب یوروتهلر.

البته، شوندا ی دائرده قاینغان بالا، آنا سوتی بلهنوک شول صفتلارنی اوزینه آلا. بوندا ی ئه یلنه ننگ بیرگان طویغوسی بالانگ کیله چک طورموشنده اثرسز قالمی، بالایه شده. نوك آمیریکا ککشی سی، مانیر یالیست، ریالیست بولوب اوسه، خلیل ابوالخان.

آچو اورنلارنده: باقچه، تیاتر کبی پیرلرده بولالار. بر نیچه کورشی سیمیلار برگه قوشو- لوب، یلنده بر نیچه طابقور، کیمه لر، پارا- خودلارده دینگز بویینه، تورلی آطه لارغه طبیعتننگ ایگ گوزل پیرلرینه کیتوب، بر نیچه کون طوروب استراحت ایتوب قایتالار. بونده ده برنچی پلانده بالالار راحتى آلدی طوتیلا، آلاش کوکل آچوغه اوکغایلق اعتبار ایتوله. بولار اوستینه، موزیکا، چرلاو، اویون کولکی بله اوتی طورغان، چن چن کوکللی بولایطورغان صافی مکتب بهیره لرینی قوشسه ق، آمیریکا طورموشنده ده بالالار طبیعتی اوچون بیک کوب اورون بیرولنگانن کوره بز. آندن سوک آمیریکا بالالاری اوینی، کوله بله لر، شونگ اوچون آز وقتنده ده کوب فائک آلالار. یاؤروپالی بر بالانگ ایکی ساعتده اویناب آغان لندن، آمیریکا بالاسی بر ساعتده آلا آلا. چونکه اول اویننی بله. آمیریکاده کیرهک بالالارغه و کیرهک تلوغ لارغه

طبیعیاتدن درس کتابلاری ییز.

محرر افندی قولینه قلم آغان بولورغه تیوش. بو کتاب بیش فصل اوزره ترتیب اید- لمش. برنچی فصلنده «مکتب، خانه، یورت و بونلارننگ اسبابی حقنده معلومات» بیریل- در. علم اشیا درس لرنده بو فصل بتونله ی چغا- ریلورغه تیوش. بونده غی بعض سوزلرننگ تعریفلرن اؤیره تو (مکتب نرسه، معلم - معین کم؟ قارا نرسه؟...) وقتنی بوشقه اوزدرو- در؛ بعض نرسه لرنگ نیچک یاصالا ایدیسکن

ح. زیبری. اشیا درس لری ومعلومات ابتدائیة. برنچی قسم. «علم اشیا» کتابلاری آراسنده بو کتابنی برنچی آدمدن صاناو ممکن. محرر افندی کتابینگ باشنده «بو کونه قدرلی مکتب ابتدائیة اوچون تجوید، علم حال... گه دائر بر نیچه کتابلار نشر قیلندیلار ایسه ده، علم اشیاغه دائر برر کتابننگ همان کورلدیکی یوقدر»، دی. «احتیاج هر اشنگ نیگزى» دیوب

اسمئندە گى دورتنچى فصلنىڭ مەلۇماتى دە اوز
فنىڭ مەلۇماتىدىر. بۇندە مەدەنلەر، حيوانلار،
اوسمەلكەر حەقندە بىر مەقدار مەلۇمات بىرىل؛
آلارنىڭ فايدهلارى سويلەنە.

بىشىنچى فصل - «مەلۇمات مەنوعە»، بو-
ندەغى «صو»، «ھوا و يىل» قەتەلارى شىكسىز
ھەر بىر علم اشيا كىتابىندە بولورغە تىوش. كىت-
بىڭ آخىرىندە «قوياش، آى ھىم يولدىلار»
حەقندە بىر آرز سويلەنگەن.

بو كىتابنىڭ زور قەسرى - بحرر افندى
بازغان مەلۇماتىنە كو بىسنىچە فن نەقتە، نظردىن
قاراماغان؛ بۇندە اول житейский مەلۇمات،
بازار مەلۇماتى بىرگان.

كىتابنىڭ күрьезный اورنلارى دە يوق
توگىل: «ايكى صىزنىڭ بىر بىرىنە قوشىلغان يىرى»
نە «پوچماق» دى. ھالبو، كە ايكى صىزنىڭ بىر
بىرىنە قوشىلغان يىرى ھەر وقت نەقتە بولا؛
نەقتە بىلە پوچماق ايكىسى ايكى نىرسەدر. با-
لقىلار بىك سادە تەرىفى قىلىنلار: «بالقىلار دىوب
ترىك-كلرى صودە بولغان ھىم ايتلىرى آشالا
طورغان حيوانلارنى ئەيتەلەر» دى. بىر اورندە
«يولدىلار دە ياقىلىقنى آى كىبى قوياشدىن
آلمەقەدرلار» (ص. ۴۰) دى، لىكىن شۇندوق
«ئابىتە بولغانلارنى اوزلىرى دە نورلىدىلار»
دىوب اۆلىگى خىطانى تۈزەتە.

بو نىرسەلەر ھەمەسى دە فنىگە طايانماغانلىقنىڭ
نتىجەسىدىر.

ھادى افندى مقصودىنىڭ «دنيا مەلۇماتى»
اسملى كىتابلارى ايلە، ح. زىبىرى تىرىپاتىدىن
ھاضر قارالمىش كىتابنىڭ بو كۈندە تارىخى
قىمەتلىرىگە قالمىشدر.

سويلەنەندە، بۇنى بىلەر ونىڭ فايدهسى شىكسىز
بولسەندە، بۇندەغى سورلردىن قاراندانىڭ
نىچەك ياصالا ايدىكىن بالا بىلىمى، رىزىنىكە بىلە
قارانى نىچەك ياصىلار ايدىكىن بالا دىخىدە
بىلىمىدر. «خانە واسبابى»، «بورت واسبابى»
عنوانىدە گى قەتەلارنىڭ مەلۇماتى، بىردىن، علم
اشيا مەلۇماتى توگىل، ايكنچىدىن، بو مەلۇمات
شول قەدرى اصلى، كە بۇنى ھەر بىر بالا بىلەدر.
ايكنچى فصل - «انسان وانسانلارنىڭ

مەبىشتىنە مەتلىق نىرسەلەر حەقندە مەلۇمات» بو
فصلدە علم اشيا درىسلىرىنە تەلقىرەك مەلۇمات
قويۇ مەكىن بولسەندە، بو كىتابدەغى مەلۇمات
علم اشيا كىتابلارىنە كىرمەگەندە ياخشىراق
بولۇر ايدى. اوشبو فصلنىڭ «صناعت» قەتە-
سندە گى «آلتونچى كىم؟ ساعتچى كىم؟ بالتا-
چى كىم؟» سۆاللىرى بىك اصلى سوزلەر حەقندە
بولغانغە علم اشيا درىسلىرىدە اصلا ھىمىتى بو-
قدىر. ايكنچى فصلدە گى مەلۇماتنىڭ كو بىسى
علم اشيا مەلۇماتىدىن توگىل.

بو كىتابدە اوز فنىنە تەلقى بولماغان با-
يتاق مەلۇمات كىرگان، بۇنىڭ سەببى - بو كىت-
بىڭ «علم اشيا» درىسلىرىدە نىندى مەلۇماتلار
بىرىلورگە تىوشلى ايدىكى آچق مەلۇم بو-
لماغان بىر وقتدە يازلۇوبىدر.

اوپنچى فصل - «اجسام، الوان، اشكال
وبۇنلەر مەتلىق مەلۇمات». بۇندە علم اشيا در-
سلىرىدە شا كىرلەرگە بىرىلورگە تىوش مەلۇمات
قويىلغان. «جىسىملەر و صىفتلىرى»، «تورلى
جىسىملەر»، «اولچەلەر» اسمئندە گى قەتەلار ھەر
بىر علم اشيا كىتابىدە بولورغە تىوش.
«بىر ھىم بىرگە مەتلىق نىرسەلەر حەقندە مەلۇمات»

ترتیبلی بیریلورگه تیوش، آنڭ بوتون قیمتی ده شونده غنه تورلی بابدن (ادبی، اخلاقی، تاریخی بابلردن) بولغان قطعه لارنڭ معلوم ترتیبده بولوب -- بولماوی -- بو کتابنڭ خیرچی قاپچغیمی یا که حقیقتا قرائت کتابیمی ایدیکن کورسه تهر.

کتابنڭ برنجی ٹلوشنده بر مقدار ترتیب بار: اول بیر، هوا، قویاش هم صونڭ بوتون حیوانات هم نباتات اوچون ایڭ مهم نرسه لر ایدیکن سویلب اونکچ، بیرده گی طوفراق، بیر کومری، معدنلر حقنده بر آز معلومات بیریل؛ صو حقنده آنڭ پارغه ایل نوون، طو-مان، بولوت، یا کغر، فار، چق هم قراو نرسه ایدیکن سویلی. حیواناتدن آت، تویه، آر-صلان، جلان هم کهلته، بورکت، کوکی، صا-رانچه هم صوده غی بر صجیره لی واق حیوانات حقنده معلومات بیریل. نباتاتدن آغاچلارنڭ اوسووی، اورلقلارینڭ نارالووی حقنده قطعه لر بار.

لکن بو کتاب طبیعاتدن بیک صای معلومات بیرهر: مثالسگه «میتالار» قطعه-سن کورسه تو ممکن. بونده میتال نرسه اید-یکن، آنڭ نیندی خاصیتلری بار ایدیکینی مرتب افندی اوزی ده ئه یتمی، بالالاردن تعریف ایستدررگه معلمرگه ده اخطار ایتمی. میتالارنی نیچک تابو حقنده بو کتابدن او قوغان بالالار بیک طومانلی معلومات آلالار. ایکنچی مثال — «آط» قطعه سی. یاخشی آطلار «بیتوک» ایکانلگی، و آنڭ ۲۰۰ بوطلی بوک نارنا آلووی بازار معلوماتیهر.

سلطان رحمنقلی. منتظم قرائت کتابی ۱-۲ جزء. (مکاتب ابتدائیه نڭ صوگفی ورشديه نڭ اولسگی صنفلارینه مخصوص).

بو کتابنی علوم طبیعیه کتابلاری آر-سندن صاناو بزغه سبب -- کتابنڭ یارتیسنده طبیعاتدن معلومات بیریلودر. بو اثرنڭ علوم طبیعیه که گنه دائر بولغان معلوماتی حقنده ملاحظات بیروب، بوتون کتابنڭ

онъига سن بو اورنده بیرمیبز. بو اثرنڭ مرتبی سلطان افندی رحمنقلی -- علوم طبیعیه دن بولغان معلوماتنی قرائت کتابی اچینه قویوب، ابتدائی مکتبه مستقل فنلرنی کیمتو کیرهک ایدیکن، -многочред-метность دن قاچو تیوش ایدیکن درست آڭلاغان، شونڭ اوچون آنا تلی درس لرنده او قوتولا طورغان آنڭ «منتظم قرائت کتابنده» ادبی، اخلاقی قطعه لاردن باشقه تاریخی هم فنی قطعه لارده کوب.

بو قاعده نی سلطان افندی رحمنقلی رشدی صنفلارغده آشلامقچی بولا، بو کتابلار رشدی صنفلارغده او قوتو اوچون ترتیب ایتلگان. ظنیز چه مرتب افندی بونده یا کئشلق ایته: رشدی صنفلارده بو فنلردن شول قدری کوب معلومات بیریل، که آنی آنا تلی فاناتی آستینه صیدرو ممکن بولاچق توگل. رشدی صنفلار-ده تاریخ، جغرافیه، علوم طبیعیه درس لری مستقل فن بولوب او قوتولورغه تیوش.

مکاتب ابتدائیه ده علوم طبیعیه هر نی قدر مستقل فن بولوب او قوتولمیچه، علوم طبیعیه-که دائرا معلومات قرائت کتابینڭ باشقه قطعه-لری ایله آرالاش قنه بیرلسه ده، بو معلومات

آلغانده هوا او پکه لرگه کره دیوله ده علم حکمت
بختلرینه کریشه در.

علم تشریح دن بولغان قطعه لر آدم گاو-
ده سی حقنده صنف بر — ایکی فکر بیرلر.
عصبلر حقنده سویله نگان ایکن، نیک آش
یولی، قان یولی حقنده بر نرسده سویله نمی؛
«آدم گاو ده سی» حقنده سوز آچلغان ایکن، هیچ
بولماسه بیک قسقه غنه روشده بولسه ده، بو
حقده Цѣльный معلومات بیررگه کیره ک ایدی.
بوندن صوڭ بر — ایکی — اوچ قطعه
علم حکمتدن بحث ایته. بونده غی «شیلرنڭ
اوچ تورلی حالی» دیگان قطعه نڭ اورنی
کتابنڭ برنجی ئلوشنده یبر، هوا، صولار
حقنده سویله نگاچ بولورغه تیوش. «علم حکمت
هم کیمیا» قطعه سی زور مسئله لر دن بولدیغی
اوچون برکنه تجر به بله بالالارغه بو ایکی
فننڭ آیرماسن آڭلاتو قیبن بولاچق. یلیلق
حقنده کتابنڭ برنجی ئلوشندوک سوز
قوزغالسده (صونی بوغه ئه یله ندر ومناسبتیل)،
تیرمومیترباری ایکنچی ئلوشنده گنه سویله نه.
تیرمومیترگه اوچ بولدن کوبره ک اورن تعین
ایتو تیوش ایدی؛ بولای ایسه اول قورال
حقنده، آنڭ بله نیچک فایده لانو حقنده بالا-
لارنڭ برکنه ده معلوماتی بولمی.

صوڭندن جغرافیه گه دائر معلومات کیتیر-
لگان. بو بابدن نیندی معلوماتلار بیریله
ایدیکی آچق بولغانغه بو اورنده آنی یازوب
طورمیبز.

گرچه بو بابده مرتب افندی «کره ارضنڭ
ایک یوغازغی (شمالی) وایک توبه نگی (جنوبی)
نقطه لری «قطب» تسمیه ایتلوب...» دیسه ده،

باشقه حیوانلار حقنده بالالار آڭلارلق
ایتدروب تصویری روشده گنه سویله نه؛
ابتدائی مکتبه شوندن بیک کوب آرتق
معلومات بیرو البته چیتن اش، بلکه ممکن ده
توگلدنر. آط، تویه، آرسلان... هر نی قدر
تورلی جانورلار بولسه ده، آرالارنده عمومی
بولغان صفتلار یوق توگل ایدیکن کورسه تو،
بو جانورلارنڭ بورکت بله کوکیدن، جلان
بله کله نده ن، صارانچه دن آیرمالاری زور
ایدیکن کورسه تو، صوڭغی جانورلارنڭ
اوز آرا دخیده بر برسندن آیرلورلارن
کورسه تو مرتب افندیگه بیک ممکن ایدی،
لکن اول حقده بر اشاره ده یوق.

نباتات طوغریسندغی معلومات بیگره کده
صای، طامر، صاباق، یافراق، چه چکه، اوراق
حقنده بایتاق قطعه لر یازوب، تجر به لر
کیترو ممکن بولسه ده، مرتب افندی بوگاردن
طارتنغان. آغاچنڭ اوسوی حقنده سویله گانه
«یافراقلار هوادن رزق آلالار» دیوب ئه یتمکن،
اما بوگا برکنه ده اثبات کیترمه گان، بوگا نیلر
اشاره ایته ایدیکن دخیده سویله مه گان. یاز
کونی آله آغاچینه بوتاق قسدر و ئه یتلوب
اوتیل، اما آنڭ نی خاصیتی بار ایدیکی ئه یتملی.
آغاچلارنڭ اوسوی حقنده سویله گانه
بوره نه ده قاتلاولار حاصل بولووی بیک ساده
سویله نه — یوغاریدن توشکان صو اوزک
بله قابق آراسینه قاتوب قالا ایمش.

کتابنڭ ایکنچی ئلوشینه کیلسه ک، بونده
ماتیر یال اوشبو ترتیبده: سوز علم تشریح
بابندن باشلانا —، قدید، عضلر، می هم
عصبلر دن صوڭ بزگه طن آلورغه کیره ک، طن

آلغانده هوا او پکه لرگه کره دیوله ده علم حکمت
بختلرینه کر پشه در.

علم تشریح دن بولغان قطعه لر آدم گاو-
ده سی حقنده صنق بر — ایکی فکر بیره لر.
عصبلر حقنده سویله نگان ایکن، نیک آش
یولی، فان یولی حقنده بر نرسه ده سویله نمی؛
«آدم گاو ده سی» حقنده سوز آچلغان ایکن، هیچ
بولماسه بیک قسقه غنه روشده بولسه ده، بو
حقده Цѣльный معلومات بیررگه کیره ک ایدی.
بوندن سوڭ بر — ایکی — اوچ قطعه
علم حکمتدن بحث ایته. بونده غی «شیلرناڭ
اوچ تورلی حالی» دیگان قطعه نڭ اورنی
کتابنڭ برنچی ئلوشنده بیر، هوا، صولار
حقنده سویله نگاچ بولورغه تیوش. «علم حکمت
هم کیمیا» قطعه سی زور مسئله لر دن بولدیغی
اوچون برگنه تجر به بله بالالارغه بو ایکی
فننڭ آیرماسن آڭلاتو قیین بولاچق. یلیلق
حقنده کتابنڭ برنچی ئلوشندوک سوز
قوزغالسه ده (صونی بوغه ئه یله ندر و مناسبتیل)،
تیرمومیترباری ایکنچی ئلوشنده گنه سویله نه.
تیرمومیترگه اوچ بولدن کو بره ک اورن تعیین
ایتو تیوش ایدی؛ بولای ایسه اول فورال
حقنده، آنڭ بله نیچک فایده لانو حقنده بالا-
لارنڭ برگنه ده معلوماتی بولای.

سوڭندن جغرافیه گه دائر معلومات کینتر-
لنگان. بو بابدن نیندی معلوماتلار بیرله
ایدیکی آچق بولغانغه بو اورنده آنی یازوب
طورمپیز.

گر چه بو بابده مرتب افندی «کره ارضنڭ
ایڭ یوغازغی (شمالی) و ایڭ توبه نگی (جنوبی)
نقطه لری «قطب» تسمیه ایتلوب...» دیسه ده،

باشقه حیوانلار حقنده بالالار آڭلارلق
ایتدروب تصویری روشده گنه سویله نه؛
ابتدائی مکتبه شوندن بیک کوب آرتق
معلومات بیر و البته چیتن اش، بلکه ممکن ده
توگلدنر. آط، تویه، آرسلان... هر نی قدر
تورلی جانورلار بولسه ده، آرالارنده عمومی
بولغان صفتلار یوق توگل ایدیکن کورسه تو،
بو جانورلارنڭ بورکت بله کوکیدن، جلان
بله که لته دن، صارانچه دن آیرمالاری زور
ایدیکن کورسه تو، سوڭغی جانورلارنڭ
اوز آرا دخیده بر برسندن آیرلورلارن
کورسه تو مرتب افندیگه بیک ممکن ایدی،
لکن اول حقده بر اشاره ده یوق.

نباتات طوغریسنده غی معلومات بیگره که
صای. طامر، صاباق، یافراق، چه چکه، اوراق
حقنده بایناق قطعه لر یازوب، تجر به لر
کینتر و ممکن بولسه ده، مرتب افندی بوگاردن
طارتنغان. آغاچنڭ اوسوی حقنده سویله گانده
«یافراقلار هوا دن رزق آلالار» دیوب ئه یتکن،
اما بوگا برگنه ده اثبات کیترمه گان، بوگا نیلر
اشاره ایته ایدیکن دخیده سویله مه گان. یاز
کونی آلما آغاچینه بوتاق فسدر و ئه یتلوب
اوتیله، اما آنڭ نی خاصیتی بار ایدیکی ئه یتلمی.
آغاچلارنڭ اوسوی حقنده سویله گانده
بوره نه ده قاتلورلار حاصل بولووی بیک ساده
سویله نه — یوغاریدن توشکان صو اوزه ک
بله قابق آراسینه قاتوب قالا ایمش.

کتابنڭ ایکنچی ئلوشینه کیلسه ک، بونده
ماتیربال اوشبو ترتیبده: سوز علم تشریح
بابندن باشلانا —، فدید، عضله لر، می هم
عصبلر دن سوڭ بزگه طن آلورغه کیره ک، طن

قویاش آراسندەغى مسافەگە قاراغاندە «جايگە تابا يېرنىڭ قوياشقىە ياقنايووى» شوندى يوق بىر مسافەگە بو آيرمانىڭ قوياشدىن كېلىگەن جايغە چاقىغىدە تائىرى يوق.

سويەلنگەن سوزلار يەنە اشاندىر لاق اثباتلار كېتىرمەوى، بوندى اصولدە تىرىب ايتىلگەن كىتاب بىرنچى كور يىنوبدە كىتابىن نېچك اوقتو حقتە معلملەرگە مرتب افندىنىڭ ھېچ بىر سوز يازماوى كىتابنىڭ زور كېمەچىلىكلىرىندىر. بو كىتابنىڭدە تارىخى قىمەتلىگەن بار.

عين فى.

بوگىا معلم افندىلر اشانماسونلار، چونكە، بىردىن، كره ارضنىڭ ايڭ يوغارغى نقتەسى ھىمالاى تاوانلارنىڭ ھاورىزانكار، ايڭ توبەنگى نقتەسى بىر مھىط كېيىرنىڭ بىر اورنى سانالار؛ ايكنچىدىن، توبەندە بلە جنوبدە، يوغارىدە بلە شمالدە سوزلرى ايكنسى ايكى نرسەدر.

بل فصللارى بولوب طورونىڭ سېبىن — يرنىڭ ئەلى شمال جەتى، ئەلى جنوب جەتى قوياشقىە ياقىن كېلە، ديوب كورسەتسەلر، بوگىا دىخىدە اشانماسونلار، چونكە يېر بىلە

آلماتا شەھرىندە آلتى صىنقىلى «مكتب اسحاقى» نىڭ پىروغراممىسى حقتە.

بو پىروغرامم بىك قىسقىە تىرىب ايتىلگەنلىكىدىن پىروغراممىڭ اچىنە كىوب كىرو مېكىن توگىل شونىڭ اوچون كوزگە نىق چالغىغان اورنلارى حقتە غنە اوز بىرنىڭ دىكىر بىرنى بىيان ايتە بىز.

بىزدە بو وقتقە قدىرى پىروغرامم بولماغانغە پىروغرامم تىرىب ايتىلچىلر مېكىن قدىرى مېقىل پىروغرامم يىسارغە تېوش، تاكە ھىر صىنقىدە بىرىلە طورغان معلوماتنىڭ مقدارى آب-آچق كورىنوب طورسون. بو پىروغراممە ايسە آنى خاصىت يوق. افراط قىسقىە بولووى بىرىلە چك معلوماتنىڭ مقدارىن كورسەتمى.

بو پىروغراممىڭ بعض يىرنىڭ نىندى معلومات بىرىرگە تېوش ايدىكىن كورسەتەسى اورندە نىندى كىتاب بو يىنچە اوقوتولاچق ايدىكى سويەل-نىنگەن، بىنى پىروغراممىنى كىتابقە بو يىسوندىرغان. بىغەبىرلر ھىم اسلام تارىخى، حساب، جىغرافىيە ھىم اشيا پىروغرامملارى. بو پىروغرامم بازارغە

صوڭقى يىللاردا مېكتب پىروغراممى تىرىب ايتىو كىرەكلىكى افراط سىزىلە باشلادى.

بوغرىصلان اسىبىزدى، اوتىكان قش باصاغان «شورا» ژورنالندەغى بىر لايىھە، قزانندەغى مەدرىسە مەھمەدىيە پىروغراممى، «مكتب» ژورنالندە باصىلا باشلانغان پىروغرامم، عبد الرحىم افندى سەلى، شاكىر جان افندى بىقوبى ھىم عبد الرحىم افندى اىماشى طرفىدىن توزو-لىگان آلتى صىنقىلى «مكتب اسحاقى» پىروغراممىسى- پىروغرامم كىرەكلىگىنىڭ سىزىلە باشلاون باخشى اثبات ايتسە كىرەك.

مطبوعاتىز بو پىروغرامملارغە اوز دىكىرن بىيان قىلدى ھىم قىيامقتە. بو پىروغرامملار حقتە اىضاحات بىرو «مكتب» ژورنالنىڭ پىروغراممىنە كىرگەنلىكىدىن بو مقالە چىكىرنى ادارە كىزگە كوندردىك.

آیرم درس لر بولورغه تیوش نوگل. اوستنده
ئەیتلنگان ملی تل وقرائت، انشا و تحریر هم
املا درس لر «آنا تلی» درس لر قاناتی
آستینه جیو مطلق لازم.

آنا تلی پروگرامینک اچینه کیلسهك، بر
قاراشدوق اوشبو نرسه لر كوزگه چاغلا:
دورتنچی یلنی - «تلبزنگ صرفی، تمام تطبیق
ایل» هم بېشنچی یلنی «تلمزنگ نحووی،
تمام تطبیق ایل» دیگان. ظنیز چه بو معلوماتنی
ایکی یل اچنده توگل، بلكه اوچنچی صنفدانوق
شاگردلرنی آنك بله طانشدرا باشلارغه
تیوش. ایکنچی صنفده آنا تلی درس لرندە
دعوتنامه لر بازارغه اوبره تیلە، بونسی «اؤل
آلدم» نك ایکنچی باصقچی توگلمی؟

آروپا هم آزیا قطعەلارن بر یلنی (۳نچی
صنفده) «قسقەلق اوزەرنده»، ایکنچی یلنی
(۴نچی صنفده) «بر آز تفصیلەب»، صوگندن
(۶نچی صنفده) «بیک تفصیلەب» اوقوتورغه
دیهلەوچی، رسم پروگرامی حقندە «۱، ۲، ۳،
۴ هم ۵نچی صنفلارغه كوتەرە آغانلاری قدر»
دیوچی پروگرام مرتبەلری بو اش اوستنده
بیک آز باش واتقانلار.

بو رسالەچكنی تله سه گز نیچك آنا گز،
لكن آگما «پروگرام» اسمەن طاقما گز! آنا
تلی هم دین درس لری حقندە غنە «پروگرام»
دیو ممکن، باشقە اورنی «کتاب جدولی».

رشاد انیسف.

قاراب ترتیب ایتلنگان ایکانلەكکه ایك باخشى
شاهد لر در. بونك اوستینه مرتب افندیلر درس
اسم لرن آرتدر وده ده بر آز ملكه لنگانلر بولسه
كیرهك، چونكه، قرآن بله تجویدنی آیرونی
ایندی سویلەب طور میبز، ملی تل وقرائت،
انشا و تحریر هم املا کبی بر برسینه آیروب
آلاماسدای نقی باغلانغان، برسی ایکنچی پسندن
چغا طورغان معلوماتنك بر قسمی پروگرامنك
باشنك قویلوب، ایکنچی قسمی آخرنك قویلغان،
گویا كه بولارنك آراسنده چیرك تینك ده منا.
سبت یوق. اسمنك بولای كوبه یووینه قارامیچه
«حفظ» دیوب دخی بر درس اسمی آرتدرمی
طوروب پروگرام مرتبەلرنك كوگللاری،
پوچماقلانماغان.

«حفظ» درس لرینك اسمی چقچاق، بو،
اورنده پروگرامن ده سویلەب اوتو ممکن:
«۲نچی صنف - سورە فاتحه هم قرآننك
آخرندن اون واق سورە؛ بر آز قسقه ویکلچه
شعرلر؛ بعض بیک لازم كورلنگان دعالر.
۳نچی صنف - قرآنن ایکی - اوچ
اورندن مقرر.»

شولای ایتوب بونده قرآن ده بار، علم
حالده بار، آنا تلی ده كره. اگر شولوق
درس لره حسابدن ضرب جدولی ده، کرتاسه،
بودرس حقیقتنا «زور ریفورما» بولور ایدی!
ابتدائی مکتب پروگرامنك «حفظ» اسمنك

شعر

كۆز

كۆرەم ھەر نەرسەدە ھامىد ئولگان، سونگان جاينىڭ دردلى يالقنى،
 كىچەگنە طنق مانتور كىچلر بتكان، كىلگان كۆزنىڭ صالحىنى.
 زار قترغچ، يوش، اوزون كىچلر، آياق آستى پچراق جىل، داوول،
 ھەر نەرسەدە يغلاو، جانسز كورنش، تون آستندە يوقلى بار اول.
 ايلب، ايلب ايكرى اوى آرطندە جىلدن، يالغز اوسكان قارت قاين،
 ايلە، قويا ياشن ايلگان صايون، صاغنوب كىچە اونكان شاد جاين.
 تىبنب، تىبنب ايسە شمال جىلى، بار نەرسەنى اويورە، بورانا؛
 جاينىڭ دردلى كوللر چراى صتقان، چاب، چاب دولقنلانا تون قاتا.
 فوشلر كىتىدى كىچە كروان بولوب، تىز بلب قېلە صارى بار چەسى؛
 طب طن قالغان حاضر، ياپ بالانغاچ، حقنىڭ اورمان ديگان باقچەسى.
 ميرعزىز اوقماصى.

توربىه

(۱۲ نچى نومىردن موڭ)

طابولماغانلىق دن حاضر سۇتنى بۇزولماسون
 اوچون كىبىدرۇب شۇيتسارىه وباشقە
 يرلردن كىتۇرە باشلادىلار. موندى سۇتلرنىڭ
 بىك كوب نوعلرى بولوب باشلىچەلرى:
 Сгущенное швейцарское молоко, Пен-
 тонизированное молоко هم Сливочная
 смѣсь Бидерта وباشقەلاردر. بولاردن باشقە
 ينه سۇت اورنىنە استعمال ايتو اوچون يا-
 صالحان بر نيچە تورلى نەرسە بار؛ شولار
 جملەسندن:

Либиховскій сунъ, Мука Нестле,
 Сухари Опеля и Герике
 بو نەرسەلر ھەر قايسى فائىدەلى نەرسە بو-
 لسەلاردە بولارنىڭ يىنۇشمەگان يېرلرى دەپوق

ايمزكلىر.

بالانى صنعى صورتدە طويدرونىڭ اوڭلىكى
 ايلارندە بالانى ايمزك بىلەن طويدر بىلادر.
 ايمزكنىڭ سۇت صالا طۇرغان صاونى پبالا،
 بالانىڭ آغزىنە قابدىرا طورغان بىرى (ايمچەگى)
 رىزىنكە يا كە ايلەگان صغر ايمچەگى بولۇرغە
 كىرەك. رىزىنكە ايمزك استعمال ايتولسە،
 بالا صاوندەغى سۇتنى اچ-ۇب بترگاچدە،
 ايمزكنى بالانىڭ آغزىندن آلۇب، ياخشى لاپ
 جووب قايناغان صوغە صالوب قوبارغە واول
 صونى چش - چش آلماشدروب طۇرورغە
 كىرەك بولادر.

كىبىدرلگان وصنعى سۇتلر.

ياڭكا صاوغان ياخشى سۇت ھمە پردەدە

توگول. شول سببىدىن دە، بولار، سۇت يوق چىرىدە، سۇت اورنىنى، وقتلى غنە، استعمال ايتەرگە ياراسەلار دە، بولارنى دائىمى صورتىدە استعمال ايتو موافق توگول.

بو سانالغان نەرسەلەردىن باشقە، بالالار طويدرو اوچون كراخماللى بولغان بعض بر طبيعى نەرسەلەردە استعمال ايتەلەر. شولار جەلسىدىن دۇگى بۇتقاسى، بەرەنگى، صولى هم آرپا اونلارنى سانارغە يارى در.

بولارنىڭ اولگى ايكيسىندە (بەرەنگى بلەن دۇگى بۇتقاسىندە) كراخمال كىرەگىدىن آرتق كوپ بولدىقندىن، آلاز يەش بالاغە استعمال ايتەرگە ياراقلى نەرسەلەر توگول. صوگى ايكيسى ايسە (صولى هم آرپا)، تگى ارگە قاراغاندە آزاراق فائىدەلىرىق نەرسەلەر بولدىقندىن استعمالغە يارىلار. صولى بالانىڭ آش قازاننى بوشاتماقۇر. غان نەرسە آرپانغا ياتماقۇرغان نەرسە بولدىقلارنىدىن آلازنى استعمال ايتكەن وقتدە بالانىڭ آش قازانى وهضمى نە قاراب قايسى موافق كورلسە شونىسىنى استعمال ايتلور. هر حالە بو كراخماللى نەرسەلەر فقط بالا آزىغىنىڭ تىكىلىسىگە بولورغە كىردەك. بالا طوغاندىن آلتى آيغە قدر آكئا سۇتىدىن باشقە نەرسە آشانماو، بىنچى آيدىن

۱۱ آيغە قدرلى باشقە نەرسە آشانماقۇلسەدە كو برەك سۇت آشانماقۇ تىوش در. اوز اناسى ايمزە طۇرغان بالانى طويدرو. اوز اناسى ايمزە طۇرغان بالاغە آزاراق اوسكاج اناسىنىڭ سۇتى آزالق قىلا - جىتمى باشلى؛ شولاي ايتوب آنى طويدرو اوچون آكئا آنا سۇتىدىن باشقە طعامدە كىرەك بولا باشلى.

بالاغە آنا سۇتىدىن باشقە طعامنىڭدە كىرەك بولا باشلاو وقتى آنىڭ صورا طۇرغان هم آش سىكدرە طۇرغان اعضالارنىڭ نغووى بلەن تەيىن ايتولەر. بالا اوسكان صايون آنىڭ مەدەسى كراخمال، ماى كېك نەرسەلەرنى هضم ايتەرگە مستەد بولا بارادر.

آنا سۇتىدىن باشقە نەرسەلەرنى دە آشانما باشلاو بالانىڭ طوغان كوندىن آلتى آيلاپ وقت اوزغاچ باشلانورغە تىوش. باشدە صغر سۇتى اچرىتەلە باشلاپ، بارا - بارا بۇتقا، يۇمۇرقا، قورى شورپا (ايكى - اوچ قاشق مىقدارندە غنە) غە ايدەلەندىر ياور. بو نەرسەلەر بالانىڭ هضمى قۇندەلەنگەن صايون كو برەك ايتوب آشانماقۇر.

بتمەدى.

